

Tyg överallt

Nordiska museet

Tyg överallt

FATABUREN

2002

Nordiska museets och Skansens årsbok 2002

Tyg överallt

NORDISKA MUSEET

Fataburen 2002
Nordiska museets Förlag
Box 27820
115 93 Stockholm
www.nordm.se

© Nordiska museet och respektive författare

Redaktör CHRISTINA WESTERGREN

Bildredaktör och fotograf om inte annat anges BIRGIT BRÄNVALL

I redaktionen BERIT ELDBIK och DAN WALDETOFT

Omslag och grafisk form LENA EKLUND

Omslagsbilder foto Birgit Brånvall och Karl Heinz Hernried i

Nordiska museet

För- och eftersättsblad foto Carl Wenngren i Norrköpings stadsmuseum
och Harald Olsson i Alingsås museum

Tryckt hos Fälth & Hässler, Värnamo 2002

ISSN 0348 971 X

ISBN 91 7108 483 5

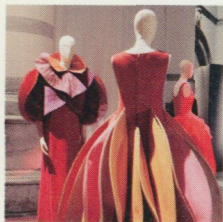
Inledning

CHRISTINA WESTERGREN

Pelle klippte ullen, farmor kardade och mormor spann. Färga garnet kunde Pelle göra själv, men mor vävde tyget, skräddaren sydde och Pelle fick sina nya kläder. Hos många av oss lever fortfarande Elsa Beskows bild av textiltillverkning som något hemtrevligt, gammaldags och naturnära, processer och produkter som ingår i livet på ett lågmält och självklart vis. Idyllen har sin motsats i bilden av 1800- och 1900-talets textilindustri: utveckling, framåtanda och ny teknik, men också monotona arbetsuppgifter och hälsovådliga arbetsförhållanden, fabriker med maskiner i oändliga rader, vid maskinerna kvinnor och ibland också barn, inhemsk kris och u-landsproduktion. I vårt medvetande finns textil också som konst i stort och smått, uppfinningsrikedom och skapande, trådar och tygstycken som fogas samman till små, vardagliga plagg och prydnader eller omvälvande mönster, storslagna vävnader och haute couture.

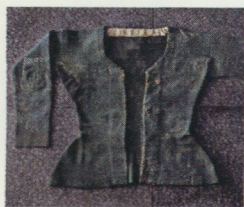
Textil är grunden för en mångfasetterad verksamhet med produkter som är nödvändiga och nyttiga för det mesta, underbara, makalösa och kanske onödiga ibland. Men har vi en tendens att i första hand associera vårt textila arv med vardaglighet och bortse från det epokgörande och nyskapande i industri och ekonomi, konst och samhällsliv? Vilken betydelse har det att textilt arbete, både det tunga slitet och det lustfyllda skapandet, i första hand har vilat på

kvinnorna? »Trots att textila hantverk historiskt varit främst manliga (och högt värderade) professioner är det textila som text – som kultur, kulturarv, kunnighetsarv – främst en kvinnlig skrift« skriver Louise Waldén i sin artikel *Textilens text*. Hon menar också att den textila traditionen med sina kvinnliga förtecken löpt i ett särskilt spår i kulturhistorien. Utvecklingen har ofta skett i mellanrum mellan hemmet och offentligheten.

Ur utställningen *Mode som konst – Roberto Capucci*. Foto Niklas Ehlén, Nordiska museet.

Nordiska museet äger de största textila samlingarna i Norden och de är även internationellt sett mycket rika. Museets inventarieförteckning börjar med en dräkt och området textil och dräkt upptar en tredjedel av museets totala föremålsbestånd. I Nordiska museet är textilsamlingen minst sagt framträdande, något som kan tolkas på flera sätt. Är den rent av överdimensionerad i ett museum som ska spegla ett helt samhälle? Är de rika textilsamlingarna ett tecken på att också museet i mycket är en kvinnovärld som har svårt att ta plats i de verkligt stora sammanhangen? Eller visar textilierna i Nordiska museet både sin egen oinskränkta betydelse och dessutom betydelsen av kvinnors arbete och kunskap på ett ovanligt representativt och riktigt sätt? Är det genom textilierna museet kan växa i dagens globaliserade och emanciperade samhälle, där H & M och Indiska ingår i vår textila kultur lika väl som Handarbetets Vänner och Konstfack?

Ur utställningen *Stickat – Slöjddjul 2001*. Foto Mats Landin, Nordiska museet.

På flera sätt tar Nordiska museet idag fasta på det senare. Den textila utställningsverksamheten blomstrar. I fasta och tillfälliga utställningar presenteras samlingarna av dräkt och textil, hantverkare och formgivare på det textila området får tillfälle att visa sin verksamhet, en efterlängtat basutställning är under uppbyggnad. Den kommer att få formen av en lättillgänglig studiesamling som ska fungera som kunskapsbank i svensk textilhistoria och stimulera till eget skapande. Förhoppningsvis blir den en mötesplats för alla de besökare ur olika generationer och från olika kulturer, som drivs av ett stort intresse för textil teknik- och stilhistoria.

En mötesplats är också *Fataburen*. Många av skribenterna repre-

senterar Nordiska museet, nästan lika många är knutna till andra textila arbetsfält: små och stora museer, universitet och högskolor, föreningar, rörelser och publicistisk verksamhet.

Tyget står i centrum, men innan tyget blir till finns fibrerna. Om fibrer och material med olika laddning och olika roller i textilhistorien handlar flera av bidragen. Genom en speciell tråd, konstgjord men av material från naturen, med förmåga att förändras med sin omgivning, har Berit Eldvik kommit åt många av våra föreställningar om vad som är bra och dåligt, naturligt och konstlat, rätt och fel när det gäller tyg. Ulla Tegman skriver om ett traditionellt och ursprungligt material med många former och med en utvecklingspotential i vår tid.

I industrin har nya fibrer ofta haft en nyckelroll. Textilindustrins betydelse i samhällsutvecklingen blir belyst ur olika tidsperspektiv. Hur en marknad skapades för bomullstyger, som sedan blev en bas i de mekaniserade väverierna, beskriver Pernilla Jonsson. Göran Andersons artikel handlar om hur den etablerade industrin har klarat kriser och förändringar i marknaden genom nytänkande och nya fibrer, som idag själva blivit tänkande! Kerstin Jonsson berättar om en viktig beståndsdel i garn och tyg. Det som kallas färg är resultat av upptäckter och erfarenheter som haft stor betydelse i textilhistorien och mycket kunskap om äldre tiders metoder kan avslöjas genom färganalys av museiföremål.

Med stor kunskap om kvinnors villkor tolkar Louise Waldén textilens text. Hennes betraktelsesätt lyfter fram det textila området som ett kvinnligt maktfält, hon pekar ut överlevnadsstrategier och samvaroformer där man lätt kan förblindas av material, teknik och produkter. Artikeln bildar en bakgrund för flera av artiklarna, som exemplifierar hur textila verksamheter har utgjort nischer där kvinnor fått utrymme för en rad förmågor. Hedvig Ulfsparre är en av dem som utvecklat sitt sinne för ekonomi och estetik inom ramen för textil verksamhet, och Eris Erlandsson behandlar ett område som ti-

Ur utställningen Märta Måås-Fjetterström på Nordiska museet.

digare inte stått i förgrunden bland Hedvig Ulfsparrés insatser. Sänglinnet, som varit omhuldat och prestigetyngt i många kvinnors liv, har här varit utgångspunkt för en nydaning och en omfattande organisation.

Om en genialt enkel teknik skriver Celia B. Dackenberg. Hennes tankar om stickning är historien om hur ett par pinnar och en enda lång tråd har nästlat sig in i våra liv. Från dessa oansenliga redskap utgår en ansenlig verksamhet som kan innehålla både gott och ont, igenkännande och överraskningar, vardagligt och fantastiskt, ett växande i varv efter varv som livet självt. Ingrid Roos Björklunds känsla för tyg är till stor del grundad på undersökningar av de kläder vi bär närmast kroppen. Hon beskriver hur olika textila material kommer oss in på livet från första stund och hur deras ständiga närvaro påverkar oss medvetet eller omedvetet.

Elsa Gullberg personifierar mycket av den kvinnliga företagsamhet som utgått från textilier. Elisabet Stavenow-Hidemarks porträtt levandegör en framgångsrik yrkeskvinna, en konstnär i tiden som tog med sig ett textilt arv in i en modern verksamhet och ett socialt sammanhang. Elsa Gullbergs modernism leder oss också in i Uuve Snidares artikel om modern inredningstextil. När hon berättar om tyger i vår tids rum känner vi oss som hemma ibland, men vi får också vidgade vyer i genomgången av form och funktion, konstnärer och tillverkare, av ideal och tankar bakom välkända mönster och trender som just fått en plats i det förgångna.

Eva Marmbrandt och Catharina Edlund är två unga formgivare på Konstfacks textillinje som gärna tar vår tids offentliga rum i besittning med sina monumentala mönster. I tunnelbanor och trapphallar tänker de sig böljande draperier av betong eller bolsterränder och näsduksrutor av kakel.

Något av en motsats till stickningens enkla redskap är de komplicerade vävtekniker Martin Ciszuk beskriver. Inspirerad av tygprov-samlingar i arkiv och museer väver han själv både exakta kopior av

1700-talets sidendroguet och droguettyger i nya material och med nya djärva mönster. Ett speciellt föremål med tyger och broderier som talar genom århundradena beskriver Helen Persson. Inför hennes granskande blick avslöjar skrinet i Nordiska museet mer och mer av sin egen historia.

Och vad hände med Pelles kläder när de inte längre var nya? Tvättades de någon gång trots att de var av ull, blev de lagade och omsydda, blev de kanske till slut några ränder i en trasmatta? De avslutande artiklarna i Fataburen beskriver textiliers liv och deras förmåga att överleva i nya skepnader. Miljötänkande och återbruk har alltid gällt för tyger och kläder även om just de orden hör ihop med vår tid. De har varit värda att vårda skriver Ann Resare, som i Skansens klädkammare har funnit många exempel på den möda, kunskap och påhittighet som ägnats kläder i äldre tid. Ärmlappar, stoppsvampar och naftalin väcker minnen och tankar.

För små att använda men bra att ha är den talande rubriken på Monica Halléns artikel om de allra minsta trasorna och lapparna, material till tofsar, duskor och vävar som hon förälskat sig i under sitt arbete i Nordiska museets magasin på Julita. Trasor har också varit föremål för Ingrid Frankows undersökning. Hon har fördjupat sig i trasmattans historia och ger oss alla en möjlighet att se med nya ögon på ett självklart föremål i våra hem.

Så återstår bara den förbaskade gamla tvätten. En samling bilder från verksamheten i ett tvätteri under 40- och 50-talen är utgångspunkten för Olle Magnussons intresse för tvätt. Han beskriver en procedur där intet mänskligt är främmande.

CHRISTINA WESTERGREN är intendent vid Nordiska museet och redaktör för Fataburen 2002.